

Rozdiely medzi luteranizmom a kalvinizmom

Skoro súčasne s Lutherovou reformáciou v Nemecku /1517/ začala sa reformácia Oldricha /Huldreich/ Zwingliho /1522/, farára v Curichu. Táto reformácia kladla dôraz na poslušnosť voči Božiemu zákonu aj v občianskom a každodennom živote. /Podobne, ako to hlásali 100 rokov predtým českí táborigi./ Stúpenci Zwingliho sa rozhodli oddať sa celkom do služby kráľa Krista. Odstránili zo života kresťanských zborov v Curichu, Bazileji, Berne a iných severošvajčiarskych miest všetko, čo nebolo Bibliou priamo nariadené či odôvodnené. Odstránili napr. obrazy, oltáre, organy, zborový spev atď. Táto radikálna švajčiarska reformácia chcela podriaďiť človeka a ľudskú spoločnosť výslovne vôli Božej, zjavenej v Písme. V učení o Večeri Pánovej zdôrazňovali, že chlieb a víno sú iba znakmi /symbolmi/ tela a krvi Ježiša Krista.

Zwingli mal optimistický názor na človeka, dal veľa na ľudský rozum. Neveri, že by sviatosti boli prostriedkami Božej milosti, alebo že by pri nich Kristus vstupoval do obecnstva s veriacimi. Toto tvrdenie Luther pokladal za rúhanie. Preto na luthersko-zwingliánskom rozhovore /1529/ v Marburku nedošlo k dohode, ale zato boli zistené veľké rozpory. Luther vtedy vyhlásil: "Máte iného ducha". A tak rozpory, deliace švajčiarsku reformáciu od nemeckej neboli odstránené ani dodnes.

Švajčiarski stúpenci reformácie však viedli ťažké boje aj so švajčiarskymi katolíkmi, ktorí protestantov porazili v bitke pri Kappele r. 1531. Bitky sa zúčastnil aj Zwingli ako kazateľ vojsk a v nej prišiel o život. Jeho mŕtve telo kat rozštvrtil a spálil na hranici. Smrť vodcu a porážka Curichu neznamenalala však potlačenie švajčiarskej reformácie. Tá prenikla ďalej, najmä cez Bern a Ženevy.

Najvýznamnejším predstaviteľom ženevskej reformácie bol Ján Kalvín /pôvodne: Jean Cauvin = Žan Kóvén/, francúzsky rodák z Noyonu /1509/, kde jeho otec bol biskupským úradníkom. Kalvín /aj Calvin/ bol od detstva v styku s cirkvou, bol prísne katolícky vychovávaný a už ako 12 ročný mal cirkevné obročie, tj. zvláštny dôchodok ako neslúžiaci ešte, al už vymenovaný dohovný. Ale na štúdiách v Paríži sa venoval právam. V 20. rokoch 16. storočia však zasiahol vplyv nemeckej reformácie aj Paríž a celé Francúzsko. Kalvín vtedy horlivo čítal Lutherove knihy a popri právach zoznamoval sa aj s teológiou. Pre svoje priznanie sa k reformácii musel v roku 1533 opustiť Francúzsko a v cudzine sa venoval prenikavému štúdiu biblických pôvodných rečí a reformačného učenia.

V roku 1536 ako 27 ročný napísal na obranu francúzskych stúpenčov reformácie súhrn reformovaného učenia: Institutio religionis Christianae = Učenie /sústava/ kresťanského náboženstva. Z tohto spisu, ktorý neskôr /1559/ Kalvín rozšíril na štyri značne rozsiahle knihy, možno dodnes najlepšie pochopiť učenie Kalvínovo. Z Inštitúcie je zrejmé, že sa Kalvín učil od Luthera, ku ktorému, hoci sa osobne nepoznali, choval celý život veľkú úctu. Aj vtedy si ho vážil, keď si jasne uvedomoval, že s Lutherom nemôže v niektorých otázkach súhlasiť.

Kalvín sa totiž nesústredil na otázku osobného spasenia v takej miere ako Luther. Aj keď sa tešil z radostnej zvesti o spasení, uvedomoval si, že nemá nič, čím by sa pred Bohom mohol chváliť. Bol však viac sústredený na požiadavky slova Božieho voči nemu ako na potreby svojho vnútra. Z Božieho slova vypočul najmä zvest' o Božej zvrchovanosti, zjavenej svetu rovnako v Starej ako v Novej zmluve Biblie. Preto zdôrazňoval, že celý život prest'ana má byť oslavou Boha a jedine Boha. Jeho životné heslo bolo: Soli Deo gloria! /heslo veľkého cirk. otca sv. Augustína/ = Jedinému Bohu sláva. Stredobodom záujmu kresťana nesmie byť jeho vlastné spasenie, ale česť a sláva Božia.

Človek podľa Kalvína je vlastníctvom Božím a jedine Boh o ňom rozhoduje. Aj o jeho spásu či zatratení rozhoduje sám Boh. Táto viera v predestináciu dáva veriacemu /teda nie človekovi, kotrý neverí vo vykupiteľské dielo Kristovo!/ najhlbšie zakotvenie v istote, že nie

je ponechaný sám na seba, na svoju nedoveru či nedokonalosť, ale že Boh faktom svojho vyvolenia ručí za jeho záchranu a prijíma ho v časnosti i vo večnosti do spoločenstva svojho ľudu.

Predestinácia nie je ani islamské učenia o despotizme Allaha, ani filozofický determinizmus /viera v osud/, ale Kalvínovi išlo o vyvýšenie Boha ako jediného darcu a pôsobiteľa osobného spasenia. Išlo mu o pevnú istotu osobnej spásy veriaceho, a tú možno získať iba vierou vo všemohúceho Boha, zachraňujúceho hriešnikov.

Luther svojho času vyslovil pravdu, že spasenie človeka nezávisí na jeho zásluhách, ale výlučne na Božej milosti. Kalvínovi však je rovnako nedostatočná "viera" človeka ako jeho "dobré skutky". Slabo by bolo zaistené moje spasenie, keby záležalo iba na mojom rozhodnutí prijať Božiu pravdu alebo iba na vytrvalosti mojej viery! Určite sa však smiem spoľahnúť na to, že evanjelium platí aj mne, keď smiem veriť, že ma k spaseniu určil Boh sám a tento všemohúci a svätý Boh za moje spasenie sám ručí.

Istotu Božieho vyvolenia zdôrazňoval Kalvín s neprestajnou výzvou k poslušnosti Božiemu zákonu, ktorý veriaceho - a to predovšetkým veriaceho - plne zaväzuje. Veď veriacemu človekovi preto Boh odpúšťa jeho hriechy, aby sa mohol opäť učiť konať lepšie Božiu vôľu. Milosť a Zákon uvádza teda veriacho do neprestajnej služby ľuďom podľa Božej vôle.

V mene zvrchovaného Boha má byť prevedená aj reformácia cirkvi, jej celého života. Len Božie slovo a nič z ľudských ustanovení a tradícií nesmie platiť ani v učení, ani v poriadkoch, ani v bohoslužobnom živote. Preto cirkev nikdy svoju reformáciu neukončuje. Božím slovom má byť stále riadená a stále reformovaná. (Kalvínova zásada: Cirkev slovom Božím zreformovaná, má ním byť stále reformovaná.)

Na nalihanie Viliama Farelá ostal mladý učenc, už vtedy známy, ale z vlasti uprchlý bohoslovec, v Ženeve. Ženevcia prijali síce s nadšením jeho učenie, ale za prehnané pokladali jeho požiadvky cirkevnej disciplíny, vyplývajúcej z poslušnosti voči Božiemu slovu. Kalvín totiž žiadal, aby v Ženeve prestali a vôbec neboli trpené nielen "hrubé hriechy", ale aj prepych, opilstvo, kartárstvo či hazardné hranie kociek, tanec a divadlo. Zrieknutie sa osobnej slobody a podriadenie sa Božiemu slovu nemohol prijať ženevský renezančný "slobodný" človek a preto bol Kalvín s Farelom zo Ženevy rozhodnutím mestskej rady r. 1538 vykázany.

Kalvín využil roky, strávené vo vyhnanstve v Štrassburku (kde pôsobil Martin Bucer) ku kľudnej vedeckej práci a tu sa aj oženil s ovdovelou Idelettou de Bure. Ale v Ženeve sa zmenila situácia v správe mesta a Kalvína v r. 1541 povolali späť, sľúbiac mu, že budú žiť v poslušnosti voči Božiemu slovu. V Ženeve, i keď myslel často na dobrovoľný odchod, lebo cítil veľkú zodpovednosť a mal veľa práce, ostal už Kalvín až do svojej smrti v r. 1564.

Zorganizoval tu cirkevný is občiansky život podľa svojho chápania Biblie. Predovšetkým zaviedol jednoduchosť a prostotu do bohoslužbného života. Ale úloha cirkvi sa nevyčerpávala iba oslavovaním Boha v chármových zhromaždeniach pri zvestovaní Božieho slova a vysluhovaní sviatostí (dvoch), ale musí to byť videť na dobrovoľnom podriadení sa Božiemu slovu, že tu žijú Božie deti.

Kalvín prebudoval od základu cirkevné poriadky, v ktorých mala platiť iba vôľa Božia, zjavená v Písme. Podľa jeho usporiadania cirkvi bola zavedená služba *pastorov* = služobníkov Božieho slova, služba *presbyterov* (horlivých laikov, ochotných aj na iných dozerat'), *diakonov* (ktorí mali na starosti sociálnu prácu v zbore), a *doktorov* (učiteľov bohoslovnia), ktorí mali za úlohu vychovávať nových patorov. Pastori a doktori sa raz týždenne schádzali k spoločnému štúdiu Písma a k prerokovaniu vyskytnuvších sa problémov z zbore. Volali to "ctihodným zhromaždením". Pstori a presbyteri tvorili "konzistórium", ktoré však nebolo ako v luteránskej oblasti vrchnoťou, ale iba zastupiteľským orgánom, voleným celým zborom, pre samosprávu cirkvi. Kalvín veľmi dbal na ochranu slobody cirkvi

najmä voči mestskej rade, i keď mestskú radu v Ženeve tvorili jemu oddaní ľudia.

Ženeva sa stala svojimi cirkevnými poriadkami vzorom pre reformované cirkvi vo Švajčiarsku ale aj v iných krajinách, kde si ženevská reformácia získala stúpencov. Viedla však často k pokrytectvu a neúprimnosti. Po Kalvínovej smrti pokračoval aj jeho ženevskom diele aj vo vzťahoch k zahraničným cirkvám jeho žiak Theodor Beza (1519-1605).

Luther a Kalvín išli v mnohom odlišnými cestami. Kalvín previedol reformáciu cirkvi v mene Božej zvrchovanosti a Božích nárokov na človeka, Luther v mene Božej milosti voči hriešnemu človekovi. Luther spieval jasavú pieseň o púhej milosti, ale Kalvín k nej pripojil ďalšie verše: Bud' poslušný! Dbaj na posvätenie svojho života, keď si už prijatý na milosť! Luther reformoval predovšetkým vnútro človeka a kladol dôraz na nové stvorenie v Kristu, Kalvín však reformoval celý život jednotlivcov a celej cirkvi podľa Písma. Luther opravoval to, či sa slovu Božiemu priamo protivilo, Kalvín odstránil zo života cirkvi všetko, či sa nedalo slovom Božím zdôvodniť. Luther nechal v zásade nedotknutý občiansky život veriacich, Kalvín však proklamoval Božie panstvo a vládu Božích zákonov za platnej pre občiansky život. Občianska sloboda platí len pod Božím zákonom. Veriaci sú spoluzodpovední tiež za verejný život pred Pánom celej zeme. Účasť laikov na správe cirkevných zborov bol školou aj pre zodpovednú účasť veriacich na živote občianskom. Z tohoto vyrástla v reformovaných krajinách politická občianska demokracia. Luther naproti tomu zdôrazňoval výsostné práva "svetskej vrchnosti" a svojim odmietavým postojom k požiadavkám vzbúrených nemeckých sedliakov, vedeným Tomášom Münzerom, sa zaradil v svojej dobe medzi konzervatívov.

Kalvína a jeho reformačný smer si nemožno predstaviť bez Luthera a jeho reformácie. Učil sa síce aj u iných reformátorov, ale na pr. Zwingliho odsudzoval o mnoho prísnejšie ako Luthera. Na strane luteránov však bola od počiatku voči Kalvínovi veľká nedôvera. Základné rozdiely niekedy - najmä v ďalších desaťročiach a stáročiach neboli síce už tak ostré, ale na kalvinistov sa Nemci a dôsledkom ich vplyvu aj iní luteráni dívali ako na Zwingliánov. Najmä preto, že jednoduchosť bohoslužobných foriem a zovňajšiu úpravu kostolov z doby Zwingliho Kalvín ponechal.

Ale ostali spory o učenie. Kalvínovi vytykali luteráni vraj neevanjelijné učenie o predestinácii, o Večeri Pánovej, nejednotnosť a veľké množstvo Konfesií (V každej krajine totiž vznikla vlastná reformovaná Konfesia, zatiaľ čo luteránov v rozličných krajinách spájala Augsburská konfesia z r. 1530 a "Kniha svornosti" z r. 1580.) Reformované cirkvi a ich nové konfesie ovplyvnilo najviac tzv. II. Helvétske vierovyznanie z r. 1562. Organizačne i teologicky vznikli teda dve reformačné cirkvi: reformovaná a evanjelická podľa augsburského vierovyznania.

Základné rozdiely medzi nimi, ktoré pretrvali stáročia sú nasledovné:

- 1.) Učenie o Večeri Pánovej: Luteráni učia, že vo Večeri Pána pod spôsobom chleba a vína je telesne prítomné telo a krv Ježiša Krista. Reformovaní učia, že chlieb a víno iba pripomínajú veriacim, že Ježiš Kristus je vo Večeri Pánovej skutočne, ale duchovne prítomný. II. Helv. vierovyznanie učí: "...neveríme, že by telo Kristovo malo byť telesnými ústami a skutočne jedené. Je aj duchovné užívanie tela Kristovho..., ktorým telo a krv Pána, zachovávajú svoju podstatu a vlastnosti, sa nám duchovne sprostredkujú duchovným spôsobom... skrze Ducha svätého..., ktorý odpustenie hriechov, vykúpenie a život večný nám daruje a sprostredkuje tak, že žije v nás Kristus my tiež žijeme v ňom a... tak prijímame ako pokrm a nápoj našej duše Krista, ktorý je život náš."
- 2.) Učenie o predestinácii. Luteráni učia, že Boh spôsobuje v človekovi pokánie a vieru, aby tak vierou bol schopný prijať svoje spasenie a večný život. Reformovaní učia, že Boh pred stvorením sveta už predurčil ľudí k spásu alebo k záhube. Boh je zárukou spasenia veriacich, lebo ich vyvolil pre večný život.
- 3.) Usporiadanie Desatora Božích prikázaní. Luteráni ponechali poradie Božích prikázaní ako ho poznala predreformačná rímsko-katolícka cirkev. Reformovaní sa vrátili k poradiu

židovskému. Teda luteráni (=katolíci) spojili 1. a 2. Božie prikázanie a rozdelili si desiate prikázanie na 9. a 10. Pri čom sa v luteránstve nekladie dôraz na zákaz zobrazovania Boha. V reformovanej cirkvi však toto zobrazovanie Boha je vylúčené.

4.) Luteránka cirkev odstránila z cirk. života všetko, čo sa slovu Božiemu protivilo, reformovaná odstránila všetko, čo sa nedalo slovom Božím zdôvodniť a podprieť.

5.) Luteránska cirkev učí, že slovo Božie sa má vykladať v zmysle platného Vierovyznania. Reformovaná cirkev učí, že vierovyznanie je podriadené Písmu. Že v každej dobe môže cirkev prijať nové Vyznanie, ak lepšie a čistejšie pochopila odkaz Božieho slova.

Medzi luteránskymi a reformovanými cirkvami v jednotlivých krajinách sa od čias reformačných až dodnes konajú občas rozhovory o možnostiach odstránenia rozporov. Z takých rozhovorov napr. došlo k Sandomierskej dohode v Poľsku, k vytvoreniu tzv. unionovaných cirkví v Nemecku, vytvoreniu Českobratskej cirkvi evanjelickej v r. 1918 a pod.

V bývalom Uhorsku prebiehali tiež často diskusie o možnostiach prekonania rozdielov. V 19. storočí bola tu snaha vytvoriť Zjednotenú protestantskú cirkev v Uhorsku, ale najmä zásluhou slovenských luteránov k nej dedošlo. Dôvody boli jednak teologické, jednak obranno-národné, lebo "zjednotená" cirkev by bola ohrozovala národné záujmy Slovákov.

V roku 1833 došlo v Nagygörözse (Veľkom Görözde) k vzájomnej dohode medzi luteránmi a reformovanými Zadunajského dištriktu (ale nie s celocirkevnou platnosťou) k vzájomnej dohode, podľa ktorej: 1.) reformovaní a luteráni môžu vzájomne pristupovať k večeri Pánovej vo zboroch sesterských cirkví. Išlo predovšetkým o duchovné zapojenie reformovaných veriacich do zborov luteránskych a luteránskych veriacich do zborov reformovaných tam, kde bol iba zbor jednej cirkvi, teda v diasporálnych oblastiach.

2.) Farári si mohli bez akéhokoľvek cirkevno-vrchnostenského schvaľovania navzájom poslúžiť na kazateľniach sesterských cirkví.

Táto dohoda stratila platnosť v roku 1900. V praxi však ostala tam, kde sa podobné prípady vyskytli a ujali. Reformovaní mohli byť dokonca aj presbytermi luteránskych zborov.

V dobe po druhej svetovej vojne bola uzavretá tzv. leuenbergská dohoda medzi luteránskymi a reformovanými teológmi, ku ktorej sa prihlásili mnohé reformované a luteránske cirkvi. Reformovaná cirkev na Slovensku, Českobratská cirkev ev. ako aj Cirkev Bratská zásadne sa k tejto dohode prihlásili, ale Slovenská evanj. cirkev. a. v. ako aj Sliezka cirkev ev. a. v. túto dohodu z konfesiónálnych dôvodov odmietli, hoci táto dohoda jestvujúce vieroučné rozdiely plne rešpektuje a mala za cieľ iba bratské zbližovanie medzi cirkvami dvoch reformačných typov.

Andrej Mat'ášik